EESTI PÄEVALEHT

ESTNISKA DAGBLADET

12. aastakäik

Toimetaja Juhan Kokla

Vastutav väljaandja (ansv. utg.) Hans Schöier

Peatoimetus ja talitus:
EESTI MAJAS, Stockholmis, sissekäik, Kocksgränd 3
Aadress: Box 16320
103 26 Stockholm 16
Telefon: 21 84 46

Toimetus Eskilstunas:
Toimetaja Jüri Aus
Aadr.: Eesti Päevaleht, Box 120, 631 02 Eskilstuna. Tel.: 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 28650

Tellimishinnad:
Aasta .... kr. 155:—
Termin (4 kuud) .... kr. 56:—
Kuu .... kr. 15:—

Kuulutusehind 75 ööri mm.
Ärikuulutused 1 kroon mm.

Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB
Eskilstuna 1970

Eskilstuna-Kuriren

Reedel, 9. oktoobril 1970

Upplaga C

Nr. 234 (3518)

AUGUST MÄLK sai pühapäeval, 4. oktoobril seitsmekümneseks. Sel puhul toimus kogu päeva jooksul elav sõprade ja austavate vaimuinimeste vool tema kodu se Mälarhöjdenis Klubbackenil. Eesti Kirjanike Liit Välismaal, Eesti PEN Klubi, Eesti Kirjanike Kooperatiiv, Eesti Kultuurifond, Stockholmi Eesti Algkool Stockholmi Eesti Teater olid delegatsioonidega kohal. Ära ei unustanud ka Kuninglik Draamateater, kus August Mälk on bibliotekaariks. Telegrammikandjatel oli avatud päeva läbi "Mälgu-liin" ligidalt ja kaugelt saabuvatele telegrammidele. Juubilari kolleegid olid arvukalt kohal eesotsas naabritega Klubbackenilt — poeedipaar Marie Under ja Artur Adson. EPL-fotograaf M. Lepper jäädvustas ülalolevad õnnitlejad juubilari ümber: vasakult Arvo Mägi, Ilmar Jaks, Heemi Mäelo, Raimond Kolk, Artur Adson, Marie Under, juubilar August Mälk, tema abikaasa Leini Mälk, Helmi Eller, Karl Ristikivi, Väino Mälk ja Hedda Hacker, ees istuvad Eila Mälk ja Alliki Mälk (juubilari tütar). (EPL-foto Lepper).

Nähes Jaan Taltsi võistlemas Maailmarekordilöömisel US-s

NEW YORK (VES) — Columbuses, Ohios, toimunud tõstmise maailmameistrivõistlustel saavutas eestlane Jaan Talts, kes võistles Vene meeskonnas, 19. septembril uue maailmarekordi surumises. Veterans Memorial Auditooriumi saalitäis rahvast austas tõstjat, kes oli just surunud 200 kg sirgetele kätele, mitmeminutilise aplausiga. See oli saavutus, milleni ei jõudnud isegi legendaarne ameerika jõumees Paul Anderson.

Jaan Talts, uue maailmarekordi saavutaja, on 26-a. vana. Nende ridade kirjutaja kohtas teda paar päeva enne tulleminekut. Olles näinud spordihuvilisena tema pilte spordiajakirjades, nägin teda Columbuse võistlusil treeningdressis pealtvaatajate seas. Kuna ma päris kindel polnud, kas on tegemist J. Taltsiga, astusin tema juurde ja pärisin, kas ta on Jaan Talts. Vastus oli "jah" — ja siis jätkus meie jutt juba eesti keeles. Et võistlused käisid, ei saanud meie palju vestelda. Jälgisime keskkaalu võistlusi, milles esimeseks tuli venelane Ivantshenko.

Pärast võistlus avanes siiski võimalus vestluseks mehega, kes on muutumas maailma tõstesportlaste seas lisna legendaarseks kujuks. Et see pole minu liialdus, tõendab moodne spordiajalugu, milles kirjutatakse, et kõige rohkem maailmarekordeid on saavutanud Havai päritoluga ameeriklane Tommy Kono, kes praegu on Lääne-Saksa tõstemeeskonna treener, kelle kohuseks on müncheni olümpial tuua Saksamaa tõstespordi riikide esirinda.

Järg. lhk. 2.

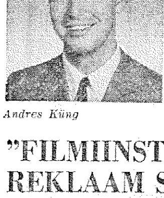

Andres Küng

"FILMIINSTITUUDI REKLAAM SIGADUS"

LUND (EPL) — Sydsvenska Dagbladet (SDS) avaldas 1. oktoobri lehes 4-veeruse intervjuu ringhäälingu OBS-toimetaja Andres Küngiga filmi "Baltutlämningen" ja selle puhul tehtava reklaami kohta, millist Andres Küng, on nimetanud "sigaduslikuks", kuna instituut juba reklaamis püüab juhtida publikut. Lähtutakse eeldusest, et leegionärid olid mingid sõjaroimarid, mis on täiesti vale.

Andres Küng loeb ka filmi ühekülgseks ja sihilikuks. Sellest nähtub, nagu oleksid kõik leegionärid olnud sõjakurjategijad, mida nad ei olnud. Ta loeb Per Olov Enquisti raamatut "Leegionärid" briljantseks, mis oli filmimise allikaks aga ometi ei saa seda võrrelda raamatuga. — See oli Rootsi aga mitte N. Liit, kes algatas baltlaste väljaandmise.

SDS kirjutab:

Andres Küng on sündinud Rootsis eesti vanematest. Ta on OBS-toimetaja Rootsi Raadios ja on kirjutamas raamatut "Eesti, uurimus imperialismist".

— "Ma ei kahtle, et väljaantute hulgas leidus sõjakurjategijaid," ütleb A. Küng. "Aga on traagiline, et peale nende leidus süütuid alaealisi, kes koolipingist värvati sunniga saksa sõjaväkke. Mis filmis kõigerohkem puudub, on arutelu poliitilise dilemma üle Rootsis ja baltlaste sama dilemma kohta saksa okupatsiooni all.

Et kindlustada Rootsi rahvuslikku sõltumatust oli ju rootsi valitsus valmis koostöötama sakslastega. Ja põhimõtteliselt oli sama põhjus loomulik, et osa baltlasi olid sunnitud koostöötama saksa okupantidega, mitte sümpaatiast natsistliku ideoloogia vastu, vaid kui sunnitud ainsa võimaluse, et jalulesada oma maa iseseisvust. Sama dilemma oli ka soome rahvuslastel enne sõda.

Edasi on jahmatama panev, et Filmiinstituut/SF laseb siia tulla ühe leeginäri, kes praegu on ametis läti Riia raadio juures, kes pidavat esinema kui erapooletu tõetunnistaja.

Oma enda reportaazhireisi kogemustest möödunud suvel Baltikumi ma tean, et sageli saab parteifunktsionääridelt täiesti vastupidiseid kirjeldusi elust-olust, kui seda saab harilikelt inimestelt. Seetõttu ei saa oodata loomulikult sarnaselt raadiomehelt, et ta julgeks tulla nõukogude kriitilise informatsiooniga.

Filmiinstituudi reklaam-kuulutus on püüdeks mõjustada filmipublikut enne, kui see on jõudnud kinosaali. Filmi lõppminut katsub rahustada nende südametunnistust, kes nägid filmi.

Teadustaja kinnitab, et kedagi leegionäri ei mõistetud surma ja et paljud nendest said "ainult" mõne aasta Siberi karistuslaagris. Meie aga teame nüüd, kui ebainimlikud on Siberi orjalaagrid. Teadustaja kinnitamine on seega katse tolleaegset avaliku arvamise tormi näidata, kui põhjendamatut. Paistab aga, et just avaliku arvamise tormi tõttu kujunes väljaantute karistus pehmemaks kardetust.

Teine sihilik katse filmis mõjustada vaatlejaid on korduvad juurdelõiked saksa kontsentratsioonilaagrite piltidest. Teadustaja kõneleb seejuures juutidest, kellede sisselaskmine Rootsi keelustati ja nad seejärele hukati gaasikambrites. Aga ega need rumalused rootsi välismaalaste poliitikas mingil viisil ei motiveerinud baltlaste väljaandmist. Mikspärast peab see siis rahustama Rootsi halba südametunnistust koostöö üle sakslastega? — See oli Rootsi aga mitte Sovjet kes algatas baltlaste väljaandmise" — lõpetab Andres Küng oma jutuajamise.

O.V.

August Mälgu ja Bernard Kangro juubeli-sünnipäevade puhul toimub ABF-i teatrisaalis, Sveavägen 41 kahe lühinäidendi esiketendus. Esmakordses lavastuses esitatakse August Mälgu "Tson Lemberi uus elu", Lensi Römmeri dramatiseeringus ja Bernard Kangro "Üle jõe", laup. 17 okt. algusega kell 18.30. Pääsmed eelmüügil Eesti Kultuuri Koondises Regeringsgat. 24-II, tel. 11 31 16 Pildil tegelased: Ao Vaks, Lensi Römmer (lavastaja), Heljo Sundsvik, Artur Sikk, Liidia Viidas-Tiitso, Edmar Kuus ja Siiri Kriisa.

Pildistas kloostris

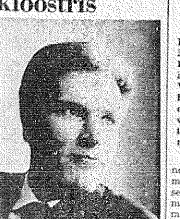

Rein Välme

Rootsi ringhäälingu kirjastuse väljaandel ilmus Sonja Carlbergi raamat "Leva i kloster" (Elada kloostris), mille aluseks on autori raadioreportaazhid 1968 tänapäeva kloostritest. Raamatu illustratsioonid pärinevad eesti pressifotograafilt Rein Välmelt, kes sai erakordselt loa kloostrielu jäädvustamiseks pildis.

Välme illustratsioonid on kõrgest klassist ja suurepärased, nagu see on temale omane. Sonja Carlberg annab ülevaate sellest, kuidas kloostri elanikud ise oma ülesannet ja elu üle elavad, mida see elu neile ja väljaspool annab. Väljaspool asuva ühiskonna muutumine on teatavasti ka katoliku maailmas kloostrielu seadnud küsimärgi alla: kas on see vajalik ja õigustatud? Raamat annab kõigest sellest problemaatikast pildi.

Lennuliinid üle maailma

ÜLE SAJA LENNUÜHINGU tegutseb praegu maailmas. Nendest on suurimaid USA TWA, millel on 12 milj. lennureisijat aastas. Omab 226 jet-lennukit ja tema teenistujate arv ulatub 45.000-le.

Teisel kohal on ameeriklaste **Pan Am** 10,1 milj. reisijaga. Omab 170 jet-lennukit ja ligi 40.000 teenistujat. Edasi on tähtsamateks lennuliinideks reisijate arvulise suuruse järjekorras:

BEA (Inglismaa) — 8,47 milj. reisijat, 53 lennukit, 25.000 teenistujat.

Air Canada — 6,49 milj. reisijat, 15 jet- ja 40 propellerlennukit, 18.000 teenistujat.

Saksa Lufthansa — 5,87 milj. reisijat, 70 lennukit, 18.000 teenistujat.

Air France — 5,63 milj. reisijat, 92 jet- ja 22 propellerlennukit, 26.000 teenistujat.

Itaalia **Alitalia** — 5,01 milj. reisijat, 76 lennukit, 13.000 teenistujat.

Skandinaavia **SAS** — 4,58 milj. reisijat, 67 jet- ja 11 propellerlennukit, 14.000 teenistujat.

Hispaania **Iberia** — 4,47 milj. reisijat, 56 jet- ja 28 propellerlennukit, 15.000 teenistujat.

Shveitsi **Swissair** — 3,57 milj. reisijat, 40 jetlennukit, 12.000 teenistujat.

Briti **boac** 7 3,12 milj. reisijat, 54 lennukit.

Hollandi **KLM** — 2,17 milj. reisijat, 46 jetlennukit, 15.000 teenistujat.

Kreeka **Olympic Airways** — 1,55 milj. reisijat, 26 lennukit, 5.00 teenistujat.

Belgia **Sabena** — 1,37 milj. reisijat, 51 lennukit, 11.000 teenistujat.

Iiri **Aer Lingus** — 1,36 milj. reisijat, 20 jet- ja 10 propellerlennukit.

Soth African Airways — 1,09 miljonit reisijat, 32 lennukit, 7.000 teenistujat.

Finnair — 1,02 milj. reisijat, 10 jet- ja 10 propeller lennukit, ligi 5.000 teenistujat. Peab ühendust 38 linnaga 16 maal.

KBG hoiatas tantsijaid

MOSKVA (VES) — Leningradi Kirovi balletitrupi tähe Makareva ärahüppamine Londonis ja jäämine Inglismaale, samuti kahe tantsija ärahüppamine Mehhikos esinevast Vene tantsutrupist on KGB nii ära hirmutanud, et nad vajalikuks pidasid esitada raske hoiatuse Moskva Suure Teatri baleriinidele ning tantsijaile, kelledel seisab ees esinemisturnee läänemaades.

Hoiatus, mis teatavaks saanud läänes, kõneleb, et kui keegi trupi liikmeist eelseisva välisturnee puhul laseb end ära meelitada lääne eluvõimalusist, siis kaotab balletitrupp võimaluse järgneva pooleteise aasta jooksul sooritada välisturneed.

See hoiatud on imelik, kuna KGB, kes on hoiatuse andja, karistab sellega ju neid trupi liikmeid, kes tagasi pöördusid raudeesriide tagusele Venemaale. Ajakirjandus, tuues ära teate sellest, märgib, et on enam kui kahtlane, et need trupi liikmed, kes kavatsevad vabaduse valida ja poliitiliste põgenikena läände jääda, hoiatuse pärast jätavad võimaluse kasutamata.

● USA kullafond väheneb üle hulga aja jälle kui välisriigid ostsid USA kulda 117 milj. dollari eest, viies kullareservi alla 11 miljardile 817 miljonile dollarile. USA rahvusvahelise maksubilansi pidev seis miinusel kõigutab usaldust paberdollari vastu teistes riikides.

G. Myrdal: Teeksin ka nüüd samuti

LUND (EPL) — "Baltlaste väljaandmine oli õige. Täna ma talitaksin samuti", on SDS (1. okt.) järele kinnitanud Gunnar Myrdal, kes oli kaubandusministriks aastatel 1945—46 ja seega kaasvastutaja tolleaegses otsuses, mis vallandas suure rahvatormi. G. Myrdal on jutustanud, et rootsi valitsusel olnud teatud kontaktid Sovjetiga.

1946 avaliku arvamise uurimuse järele olnud rootsi valitsusel võrdlemisi laiema rahva poolehoid. 45 prots. olla arvanud, et 146 balti sõdurit tulnuks saata koju, 26 prots. tahtnud, et see sinnikis vaid teatud osaga nendest kuna vaid 15 prots. nüüdnud nende siiajätmist. Tänapäeva uuema avaliku arvamise uurimuse järele arvab 68 prots, et balti sõdurite väljaandmine oli viga ja ainult 8 prots. arvab, et valitsus talitas õieti! Seega on möödunud 24 a. jooksul avalik arvamine tugevalt muutunud.

Alles äsja Lääne-Saksa kirjastajate kogu poolt annetati samale Gunnar Myrdalile koos ta abikaasa Alvaga rahuauhind! Kes ka praegu on valmis subete huvides loobuma humaansusest.

● President Richard Nixon nimetas lennuväe kindral-leitnandi, neegri Benjamin Davise äsjaasutatud relvastatud kaitsemeeskonna, "teavamarssali" juhiks lennukite röövimisele lõpu tegemiseks.

Orjalaagrite tüki miljöö eestlaselt

Olaf Tammark instrueerimas Solzhenitsõni orjalaagrite näidendi tegelaskonda Tyrone Guthrie teatris Minneapolises. Laual informatsioonimaterjale ja Olaf Tammark poolt Siberist vabanemisel kaasatoodud riietusesemeid, milledest üks näitleja parajasti uurib tuntud vene "vattjovkat".

MINNEAPOLIS (VES) — Minneapolise Tyron Guthrie teatris on ette valmistamisel lavastus "The Love Girl and the Innecent", mis on kirjutatud Aleksander Soltzhenitsõni poolt, kellele Nobeli kirjandusauhinna andmiseks liikumas on energilised jõud ka Rootsis. Teatris on tükk saanud lihtsa nime: "A Play by Aleksander Solzhenitsyn". See peidab ennast vangistatud rindeohvitseri Rodin Nemovi traagikat.

Nagu varem märgitud, kasutab teater miljöö ja tausta ekspertidena eestlast Olaf Tammarki (kes ise on viibinud orjalaagris) ja Endel Kuik... Muide õmmeldakse vangide riietus Tammarki poolt Venemaalt kaasa toodud "vatijohvkade" järele. O. Tammark tutvustas näidendi 60-pealist tegelaskonda nende oludega, mis les orjalaagrites tuli temal ja teistel elada.

Kapitalistid aitavad Iivani "ratastele"

(VES) — Moskvast 500 miili idas Volga ääres on praegu kerkimas N. Vene autolinn, kus asutakse tootma Itaalia Fiat tüüpi autosid. Tänavune produktsioon on veel õige väike, 1972. a. loodetakse aga aastoodangut tõsta 660 000-le. Kui uus autovabrik hakkab tööle täie panusega, tõuseb N. Vene kõikide autovabrikute aastatoodang 1.100.000-le. USA jõudis selle arvuni juba 1916. aastal.

Uue autotööstuse ehitajateks on itaallased, kusjuures masinaid sinna on ostetud mitmetest lääneriikidest, muuhulgas ka 45 milj. dollari eest USA-st. Autod, mis seal itaalia inseneride juhtimisel toodetakse, saavad kuuldavasti nimeks Zhiguli — mäe järele, mis paistab vabrikuhoone juurde idast. Tegelikult on see Fiat 124 mudel, mis ainult mõnes osas muudetud vastavalt nõukogude teeoludele. Itaalias on Fiat 124 juba 5 aastat vana ja peatselt asendaatkse see uuema tüübiga. Venelased on aga ütelnud, et nad ei taha käia moehaigustega kaasa ja jäävad selle mudeli juurde vähemalt 10 aastaks.

Itaalias maksab Fiat 124 praegu 1732 dollarit, N. Venes aga hakatakse neid masinaid müüma hinnaga $5000 tükk. Seejuures ei tunta Venes järelmaksusüsteemi, seal tuleb kogu ostuhind, ette maksta ja seejärele auto kättesaamist oodata kuusid.

Stalini ja Hrushtshovi ajal oli N. Venes ametlikuks seisukohaks, et nõukogude inimene ei vaja autot, kuna tal on "paremaid liikumisvahendeid". Sellist propagandat levitati peamiselt põhjusel, et Vene võimumeestel ei olnud anda rahvale autosid. Pealegi osutus auto ka sisemisel julgeoleku seisukohalt ebasoovitavaks, kuna ta andis kodanikule liiga palju liikumisvõimalusi. Nüüdki, kus autosid hakatakse rohkemalt produtseerima, on julgeoleku organitel mure, kuidas tulevikus elavamal liiklusel silma peal hoida.

Itaalia kommunistidele algul ei meeldinud, et Moskva hakkab äri tegema Itaalia kõige suuremate kapitalistidega. Ebameeldiv oli see selleparast, et just kapitalistid pevad aitama venelase "ratastele", mida marksism ei suutnud teha. Itaalia kommunistide rahustamiseks ristisid venelased uue autotehase kadunud Itaalia kommunisti Palmiro Togliatti järele Togliatti nim. autotehaseks, kuigi viimasel ei ole autotehasega midagi ühist.

Itaalia insenerid on juba tundma õppinud Venemaa olusid ja arvavad, et uus autotööstus iialgi ei anna seal seda toodangut, mida ta oleks võimeline andma. Süüdi on kommunistlik bürokraatia, mis juba nüüd teeb käitises suuri takistusi. Vabrikus olevat sõna öelda umbes 30—40 nõukogude ministril, ja need ei ole kaugeltki koordineeritud sõnad.

Kui ka uue vabriku produktsioon on vähem kavatsetust N. Venes igal juhul kerkimas uus tohutu probleem, mis seotud suurema autoliiklusega. Kõigepealt on vaja tohutul hulgal parandusgaraazhe. Neid praegu kogu N. Liidus vaid 200, nendest 13 Moskvas! Välismaalased Venes käivad seepärast, näiteks, autosid parandamas ja korrastamas Helsingis. Teid on N. Venes 930.000 miili Ameerika 3,7 miljoni miili vastu. Seejuures on nõukogude teed rõhuvas enamuses sillutamata.

Kuid nõukogude võimud seisavad veel ühe probleemi ees: auto omandamine suurendab isiklikku omandi järele, ja nii võib autostamise suurendamine tuua lõpuks veel põhjaliku revolutsiooni nõukogude inimese tõekspidamistesse.

EPL 9. oktoobril 1970

Märguanne Moskvale

Ühendriikide president Nixoni ametlikke külaskäike kolmele Vahemere ümbruse maale kokku võttes leiavad võlisvaatlejad üldiselt, et tegemist oli meeleavalduslike ringreisiga, mis toatles kaht eesmärki. Esiteks, küllalt selgesti demonstreerida USA strateegilisi huvisid selles pikkonnas ja, teiseks, manifesteerida USA kindlat tahet säilitada kehtivat jõutasakaalu Ühendriikide ja Nõukogude Liidu vahel Gibraltarist kuni Punase mereni. Mõlemad eesmärgid on lähedalt seotud eeskätt Itaalia, Jugoslaavia ja Hispaania julgeoleku kindlustamisega, mis on loomulikult keltingimuseks ka Kreeka ja Türgi päästmiseks.

Itaalias tuntakse eriti tugevalt seda ohtu, mis peitub N. Liidu poolt viimastel aastatel tehtud suurtes pingutustes ilma sihiga ennast Vahemere ruumis maksma panna. Tolle veekogu *ida* ja *lõuna* rannikuil on venе sõjalevastik soetanud enesele pirjest uusi tugikohti. Nejst asereveid käige varustemad just vast Itaaliat, ohustades tema julgeolekut. Vastavalt on muidugi kasvanud ka USA kuuenda laevastiku osatähtsus kaitsekiibina voimalike illatuste vastu. Kuna Itaalia peaaegu kuulub NATO liikmeriikide hulka, siis pohnud Nixonil ka raskusi lähirääkimistel president Saragati ja tema valitsuskliimetega. Tema küllaskäigu poliitilisseks kõrgpunktiks kujunes tegelikult ameerika 6. laevastiku külastamine Neapeli lahes, mis lähendas tolle jõuteguri rohutanud alakriipsutamist.

President Nixoni ühepäevase viibimise ajal Itaalias tegid kohalikud ametnikud jahemõõdukad kõrvad ameerikavastaseks meeleavaldustele. Huvitavat kombel ei juhtunud nõusgust kommunistlikus Jugoslaavias, mida ta jõugevalt külastas Vartapidi, samuti rahvahulgad hüüdsid kõnis "elagu" mu Ameerikale kui Nixonile enesele. Vastavalt sõimutorkavam oli seepärast president Tito hinnak, nagu ta seda avaldse pidugsagi kõnes. Pohiteemaks oli, et suurriigid lõeksid teisi rahvaid elada rahus ja ühtlasi võtaksid enestele suuremat vastutust maailmarahu eest. Sõbralike ja hestahtlike lausete hulka USA aadressil poetas Tito aga ka ettehaired Vietnami ja Lähis-Ida puhkudel. Nixon vastas, et ni molemas kohar kui magal on USA ainaks eesmärgiks kaasa aidata, et inimesed ja rahvad, kes seda soovivad, võiksid rahus elada. Sellega viibas Nixon kaudselt ka ameerika sõle, mida Jugoslaavia sai pärast lahkuloomist Stalini sulasriikidest 1948. aastal. Küllap Tito seda mõletas, aga ametlikult lõudvaba mõna juhina tuli tal teatud ots minuteid.

Hispaanias seevastu leidis Nixon soojenat vastuvõtu kui kunagi varem kuski mujal. Kõnelemata tohtute rahvahulkade voimustatud poolehoiu avaldustest arvesse ka lähirääkimised sõbralikus õiksmeeles. Hispaania riigipea kindral Franco isolomustas külaskäiku kui sõmbaolest kaunitest hiljuti pikendatud ameerika baasidelepingule. Nixon omalt poolt tõmetas mõlema maa sõjavõelist koostöõd maailmarahu uheks tugisambaks, kus Hispaania on julgeolekule Vahemere ruumis mõõma tähtis kui Ühendriikide kaitse laevastik. Kuuenda laevastiku ülesse kohta ütles ta, et see on olnud uheks tegiriks, mis aitas ära hoida, et Jordaania kodusõja ei viinud suurema plahvatusest Lähis-Idas. Praktiliselt kordas Nixon märguannet Moskvale, et seal ei hellitataks lootust tasakaalu kõõgutamiseks Vahemeres N. Liidu kasuks.

Kas Moskva seda märguannet tähele paneb, nõub siiski eleved kõrstav. On arvatavasti õige, et USA laevastiku kõire tugevdamine Vahemeres ühendaus Jordaania kodusõja puhkemisega pani Nõukogude juhtkonna algul mõtlema. Pole olema selge, et oli jõõtud piirpal, kus ameerika kannatlikkus ahvardas kaotada. Kui samal ajal ebaomastus ka Suurtel ettevõetud interventsioon venе tunkidega Jordaanisse, siis oli vaja mõõg ümber keerutada, esaiju vaherahuga Jordaanias Uhtlas nõu astus Moskva sõõme kõõspenal oma laevastiku tugevdamiseks Vahemeel. Maadunud pohisal tulsi Dardanelliide kaudu kohale kõõrane mõõkõõsust, millega kogiaev tõõrsis 31-nii, neist 58 peõõve ja 13 allõõe sõjalaeva Egiptuse valitseja Nasseri järsk surm põhjustas Moskva teisegi sõõmu: ohusõõa loomise Egiptusesse, mille kaudu sõõna hakkas tulema venе uusi sõjavõelisi nõuandjaid ja mõõnaõõgust sõjavarustust. Kõigest sellest nähtub, et USA märguanded hõõlmata kavataseb N. Liit jõõkata oma Lähis-Ida poliitika sõõmist.

A.K.

EPL ristsõna 33. Oktoobri-juubilar

Paremale. 1-A üks juhilari tõlist. 2-A tegelane esimese okupatsioonijast 2-D nõk. koobas 2-G Võld Eestis 3-A mitte ilma 3-E tervat geordanania 4-A juubilari toid 5-A esi (ss. käine) 5-D kuulsa saksa filosoof 5-H astatin 6-A tuntud eesti helilooja 6-E kasu 7-A taitsid maisala inimesi 8-A ka 8-A nõk Arabia poolsaarel 8-F Göteborgi jalgpalliklub 9-A sadamalinn ja kinnlus Arabia poolsaarel 9-E sõõmbolne tähendus 10-A volt, kroogo 10-E kõõdaõõ ja eda 11-A zündehõõ Sõge Kõõndõõ 11-F diffiõõ 11-H Eestiste keskus (lühi) 12-A ülikoolilõõm Rootsis 12-E tõõruk 13-A mõõ (rootsi k.) 13-D kest, tõõhõõ aine 13-H kõõrkuõõlõõ politseijõõlõõ 14-E ingasugui Saksamaal 14-A linn Saksamaal 14-D seg, mõõles elame 15-A kõõdid 15-E lühi pärastsõõjaaegsele poliitilisele pogenikule 15-G lähim sugulane 16-A kõõdusas (rootsi k.) 16-C korge aade 16-E saksak. artikel 16-H firma lühi 17-A vastand kõõvale 17-F rootsiparane mehenimi 18-A Doonau lisajõgi Bayeris 18-D pealinn Europas 19-A kõõsõõna 19-C vanuse 19-E polismets Siberis

Alla: A-1 juubilar 7.10 ühlukutse, ces- ning perekonnanimi B-1 kingitused C-1 tunnistus D-1 meelepaha E-1 Rootsi lõõnghõõne (lühi) F-1 Eestasse suhri tervitus juubilarile vaata ka 19-F paremale! G-1 "vaba" seis sõõvõõs H-1 kanton Shveitsis I-1 Juubilari toid E-2 Radon H-4 humor D-5 juubilari toid E-5 sõõdõõ vangi k.s C-6 Austraalia viskerelv E-8 lõõnõõ eesti tenor (ees- ning perekonnanimi) G-8 korge mõõt (sm. sõõnõõ) H-8 ego B-10 peavarl H-11 vaga tegema G-12 kuõõsõõvõõ (lühi) C-14 mõõ I-14 lõõnõõõõn C-15 kees endale liiga palju soovib E-16 lühi. hõõhõõõõ

Richard Koolmeister:
Tempel ja teater Segastas

Segesta tempel on dooria stiili kauneimaid mälestusmärke. Templi ees õitsvad agaavid (Autori foto).

Segesta kuulub Sitsiilias nende linnade hulka, mis on vandaalide ja araablaste poolt nii põhjalikult hävitatud, et isegi ta nimi oli keskaja tundmatu. Ja ometigi on sellest linnast püsima jäänud kreeka teater ja troojalaste (elymialaste) võimas tempel. Just tempel Segestas meelitas Danilo Dolcit a. 1952 Sitsiiliasse. Kaks nädalat kavatses ta seda haruldast mälestusmärki uurida, kuid ta sattus teissugustele varemetele, inimeste viletsusele, mis sundis teda Sitsiiliasse jäämisele.

Segesta tempel on sajandeid olnud Sitsiiliasse sõitmise põhjuseks. Nii näiteks on seal viibinud a. 1787 Goethe, kelle päevaraamat on heaks reisijuhiks Sitsiilia kreekaaegsete mälestusparkide külastamisel. Igatahes oli minul sellest korduvalt abi.

Oma teekonda alustasime Castelvetranost, mis on väiketööstuste ja kaubalinn, kus elanike arv ei ulatu üle kolmekümne tuhande. Millegi pärast on see linn minu mälust peaaegu täielikult kustutatud. Olen teinud väga vähe märkmeid ning filmis olen jäädvustanud ainult ühte huvitavat kaevustseeni. Ja see on peaaegu kõik. Seda enam on mul meeles suurepärane mägine maastik, kultiveeritud maa, suured viljapuude istandused ning millide pikkune tsemendist veejuhtmete süsteem põldude ja aedade kastmiseks. Viimased tuletavad meele roomlaste akvedukte miniatuursel kujul.

Juba eemalt oli võimalik näha kõrgete mägede vahel ühel mäetipul Segesta templit. See oli väga mõjuv pilt. Kunagi varem pole ma näinud Vahemere ruumis nii hästi valitud kohta templile, mis mõjuks tunnetele nii haaravalt kui Segesta tempel. Sellega ei ole muidugi mitte üteldud nagu poleks teiste templite kohad hästi valitud. Kuid, see üksik tempel kõrgel mäel on siiski ainulaadne ja unustamatu.

Segesta tempel on ehitatud a. 416 või 409 e. Kr. dooria stiili mälestusmärk, mis on säilinud muutmatul kujul meie ajani. Tempel on suur (60 x 26 m) ja võimas oma 36 kolonniga, milledest ainult kaks on pikali olnud, kuid juba a. 1781 restaureerimisel püstitatud oma kohale. Mis nüüd Segesta templit teeb eriti hinnatavaks uurimisobjektiks on asjaolu, et seda ei ole kunagi valmis ehitatud.

Selletõttu on võimalik näha kuidas templi ehitamine ja templi kivide transporteerimine on toimunud. Nii näiteks on templi aluskividel tapid alles, krohv (strukatuur) puudub, kuigi eeltööd selleks on tehtud. Kõik see ja palju muudki meelitab siia kunstnikke, teadlasi ja turiste.

Segesta vaatamisväärsuseks on ka Monte Barbaro küljel asuv kreeka teater (kolmandast sajandist e. Kr.). Ma lasin end hoiatada Goethest, kes seal kivide vahel ringi käies lõpuks nii ära väsis, et ta ühtegi teist kivi Segestas enam näha ei tahtnud. Nii leppisin ainult templiga. Kuna mul oli aega, istusin templi trepil, imetlesin loodust ja lasin end Thukydideselt õpetada.

Thukydides (460—400 e. Kr.) oli ateenlane ja viibis kord ka maapaos Sitsiilias. Teda peetakse ajaloolise kriitika isaks. Imelikul kombel sellisena ka hinnatud Nõukogude Eesti kirjanduses. Oma "Peloponnese sõja ajaloos" (VI ja VII) jutustab ta palju huvitavat Segestast. Aga ma olen lugenud ka palju teisigi vanaaja ajaloolaste teoseid, mis on aidanud mõista Segesta saatust.

Kunagi oli Segesta (Egesta) Lääne-Sitsiilia suurim linna, rajatud Viimased on asutanud Sitsiilias veel 12 sajandil e. Kr. elymialaste poolt. Eryx (rice), linna mis asub samanimelisel mäel, mille nimeks oli kuna a. 1934 Monte San Giuliano.

See on väike aga väga ilus linn. Paljud arvavad, et ainult selle linna külastamine tasub Sitsiilia sõidu vaeva ja kulu. Mõlemi linna asutajaiks olid elymialased, kes olis Trooja päritoluga ning hiljem segunenud kreeklastega. Nende keel on tundmatu ja nende nimed esinevad nii Euroopas kui ka Aasias.

Vanasti oli selles mütoloogilise päritoluga Vahemere kaunimas linnas võimas tempel, millest jutustab üksikasjalikult rooma kuulus kirjanik Vergilius (70—19 e. Kr.) oma Aenease nimelises teoses. Nagu teada, oli Aineas (lad. Aeneas) jumalanna Afrodite poeg, kes pärast Trooja langemist asus elama Itaaliasse. Nii kutsusid kreeklased Erice templit Afrodite, roomlased Veenuse ja foiniiklased Astarte templiks. Kõik viljakuse ja armastuse jumalannad.

Segesta oli tülis oma naabri Selinuse (Selinunte) linnriigiga. Konflikti põhjuseks oli piiritülid ja vanade ajaloolaste järgi muidugi ka abieluõiguslikud küsimused (connubium). Selles tülis vajasid mõlemad pooled välisabi. Selinus pöördus Sürakuusa ja Sparta poole. Segesta otsis abi Ateenalt. Kõik põlised vaenlased.

Vanad ajaloolased jutustavad sellest sõjast väga põhjalikult. Kuigi kõik see on väga põnev, huvitav ja mitmeti koguni väga väärtuslik, tuleb mul selle jutustamisest siinkohal siiski loobuda. Aga mõnda joont, mis tohiks üldsust huvitada, tahaksin ma siiski pisut puudutada.

Olümpia mängudel a. 416 e. Kr. hiilgas ateenlane Alkibiades oma hobuste ja vankritega. Mitte keegi vähem kui atika suur traagik Euripedes (480—406 e .Kr., Medea, elektra j. t. tööde autor) ülistas seda võitu ühes laulus. Ilmsesti Alkibiadese poolt selleks otstarbeks tellitud.

Alkibiades, kasvatatud oma hooldaja Ateena riigimehe Perklese (495—429 e. Kr.) poolt, esindas Ateena aadli nooremat põlve kellede võimu ja auahnuse plaanidesse kuulus ka Ateena riigi ekspansiooni kavad. Ateena aadlivõsude plaanide teostamine ei lasknud kaua oodata. Sitsiilia kujunes selleks võimaluseks. Segesta vajas abi. Nad olid suhtelised väga vaesed. Sõja pidamiseks polnud neil jõudu. Abisaamiseks võtsid nad kavaluse appi, mis on teinud Segesta kuulsaks ja nende meetodi surematuks. Nad kutsusid Ateenast saadikuid külla. Võtsid neid suurejooneliselt vastu. Korraldasid bankette kus külluses oli lauahõbedat ja kuldriistu, kõnelemata toitude rikkusest. Nad viisid saadikuid Eryxi templisse (ilmsesti puudus Segestas tempel), kuhu nad olid kuhjanud kulda, hõbedat ja münte. Kui siis Ateena saadikud läksid tagasi, pidid nad olema veendunud Segesta jõukusest ja võimsusest. Tegelikult oli see kõik vaid suurejooneline pettus, elymialaste kavalus (nagu seda iseloomustavad kreeka ja rooma ajaloolased). Kogu vara mida nad näitasid ateenlastele oli kokku laenatud. Ilmsesti näidati samu esemeid nii templis kui ka pidulauas. Kõik see sündis a. 415. e. Kr. Kavalus õnnestus ja see leiab kasutamist tänapäevani.

Ateenlased, kuigi nad ei olnud pimedad lavastuse nägemiseks, leidsid nüüd ettekäände oma ekspansiooni teostamiseks. Nad asusid seiklusele, mis on ajaloos tuntud Sitsiilia ekspansiooni (415—413 e. Kr.) nime all. Seiklus lõppes katastroofiga.

Hiljem on väga vähe kuulda Segestast. Igatahes ei ole ma leidnud midagi, mis oleks väärt edasiandmiseks. Pisut on mul veel juure lisada.

Kunagi oli Segesta Lääne-Sitsiilia suurim ja Vahemere maade üks ilusamaid linnu. Nüüd aga katab seda kaktused ja agaavad oma tugevate, roheliste lehtedega, punaste ja kollaste õitega. Väga paljud on kasutanud Segesta templitee agaave lopsakaid lehti külalisraamatuna. Nad on lehtedesse lõiganud oma nimed ja külastamise aega. Kaduv on see külalisraamat, kaduv nagu kunagine Segesta.

KIRIKLIKKE teateid

Usulised raadiosaated igal pühap. teisip. ja reedel kl. 18.30—18.45 lühilainel 31 m. Trans World Radio.

EEL KIRIK

STOCKHOLM: Jakobis peajumalat. 11/10 kl. 15, kog. õp., orelil P.Ardna, laulur. Enne jumalat. kl. 14 Jakobis kog. saalis, Jakobsgatan 2 õp. K. Veemi ettekanne "Maailma ja inimese loomine". Piiblisalmid tel.08/213277.

ALINGSÅS: Maakirikus 17/10 kell 13 lõikuspüha jumalat. õp. K.Kool, orelil KH Thorsell, laululehed. Pärast jumalat. samas EELK Göteborgi ja Lääne-Rootsi kog. Alingsåsi pihtkonna täiskogu koosolek päevakorraga. a. Avapalvus 2. Koosoleku rakendamine. 3. Lahkunute mälestamine. 4. Ülevaade möödunud aastate tegevusest. 5. Nõukogu (komitee) liikmete valimine. 6. Koosoleku lõpetamine.

BORÅS: Carolis lõikuspüha jumalat. 11/10 kl. 15, õp. O. Kodres, lauluraamatud.

GÖTEBORG: EELK Göteborgi ja Lääne-Rootsi kog. lõikuspüha jumalat. Kristiines 18/10 kl. 14, õp. K. Kool orelil KH Thorsell, laululehed. Leeriõp. soovijail teat. tel. 54 32 47.

JÖNKÖPING: Kristiines jumalat. 10/10 kl. 16, õp. J. Rebane, orelil A. Randes, laululehed.

UPPSALA: St. Mikaelis lõikuspüha jumalat. 11/10 kl. 16, laulur. Pärast kog. majas. Timmermansg. 2 kog. õhtu, kõneleb Jüri Kuldkepp.

EESTI AP. ÕIG. KIRIK

STOCKHOLM: Püha Nikolai peakirik, liturgia 11/10 kl. 11, hingepalve metrop. Aleksandri mälestuseks. Teenib ülempr. A. Nael.

SOOME ORTODOKSNE KIRIK

BORÅS: Õhtuteen. 10/10 kl. 17 Carolis kog. majas keldrikorrusel. Teisipäevaringi ja õpperingide kokkutulekud. Liturgia 11/10 kl. 9.30 samas, teenib ülempr. M. Juhkam.

VABAKIRIKUD

STOCKHOLM: Ansgarii, Kungsholmsg. 23, jumalat. 11/10 kl. 16, kohalikud vennad, Issanda surma mälest.

STOCKHOLM: Nelipühi kirik Filadelfia, Rörstrandsg. 7, jumalat. 11/10 kl. 13.30, R. Mesi, H. Laur, laulukoor, Kristuse surma mälest. 23/10 kl. 19.30 palve- ja piiblitund.

STOCKHOLM: Norrmalmi Bapt.-Kirik, Norrtullsg. 37, jumalat. 10/10 kl. 18, 11/10 kl. 15, jutl. Kaljo Raid Torontost.

BORÅS: Blå Bandi saalis, Stjärnsköldsg. 5 jumalat. 15/10 kl. 19 ja 16/10 kl. 19, Kaljo Raid Torontost.

ESKILSTUNA: Elimi kirikus jumalat. 11/10 kl. 15, V. Nyman. Elimi kapellis, Haleniig. 2 jumalat. 12/10 kl. 18.30, Kaljo Raid Torontost.

GÖTEBORG: Blå Bandet, Erik Dahlbergsg. 10 jumalat. 11/10 kl. 11, V. Kubja. 17-18 okt. külastab Göteborgi Kaljo Raid.

GÖTEBORG: Smyrna Nelipühikog. Parkg. 1, 10/10 kl. 18 kog. tund, 11/10 kl. 15, jumalat., A. Milder jt., soolo-duett- ja koorilaule. Samal ajal pühapäevakool lastele. Hisingenis: Ibsensg. 4 c/o Hell palvet. 13/10 kl. 18. Jonseredis: Kyrkog. 3 B c/o Vilisaar palvet. 14/10 kl. 18.

HALMSTAD: Bapt.-Kirik, Karl XI Väg 49 jumalat. 11/10 kl. 16, V.Kubja.

HÄLSINGBORG: Slottshagskyrkan, Långvinkelsg. 26 jumalat. 14/10 kl.19, Kaljo Raid Torontost.

NORRKÖPING: Tabernaakel, Kungsg. 26, juamalat. 11/10 kl. 13, H. Viikholm, L. Mändschein jt. 13/10 kl. 19 Kaljo Raid Torontost. Eesti Osak., Bråddg. 54, palvet. 10/10 kl. 18.

UPPSALA: Bapt.-Kirik Korskyrkan, St. Persgatan 26, jumalat. 10/10 kl. 15, Kaljo Raid Torontost.

Kas on mõtet kapitali koguda

NEW YORK (VES) — USA ajakiri "U.S. News and World Report", käsitledes inflatsiooniprobleemi USA-s küsib, kas on mõtet inimestel koguda järeltulijatele kapitali.

Ajakiri ütleb, et kui inflatsioon jatkub senisel määral, siis 30 aasta pärast, seega aastal 2000 tuleb teenida aastas 57.000, et elada samas standardis, nagu praegune 10.000-dollarilise aastapalgaga isik. Toiduainetepoest ostetud kotitäis, mis praegu maksab doll. 20, maksab siis 115 doll. TV aparaat, mis praegu maksab doll. 500, maksab siis doll. 2000 ja tänapäeva 3000-line auto maksab aastal 2000 juba doll. 17.000.

Huumorit

Tshehh läheb miilitsajaoskonda ja teatab, et kolm shveitsi sõdurit on röövinud temalt vene käekella.

"Kas te ei taha ütelda, et kolm vene sõdurit röövisid teilt shveitsi käekella? küsib miilits.

"Teie ütlesite seda, mitte mina."

*

Hiljutine tõestisündinud lugu ühes Praha kinos, nagu seda kirjeldab "The New York Times Magazine". Nädalaringvaates näidatakse, kuidas Husak suudleb Brezhnevi põsele."Sa unustasid ta... musu andmata", hüüab keegi rahva hulgast. Kino juhataja tuleb nüüd lavale ja teeb korralduse, et seltsimees, kes selle sündsetu märkuse tegi, kohe kinost lahkuks. Nädalaringvaadet näidetakse uuesti otsast peale ja kui sama suudlemise koht ekraanile tuleb, hüüab terve kinotäis rahvast nagu ühest suust: "Sa unustasid ta ... musu andmata."

*

Ütleb ülemus:

— Ma olen tähele pannud, Juhanson, et Teie tulete alati kõige viimasena tööle ja lahkute kõige esimesena töölt.

Ütleb Johanson:

— Ei ole ju kombekas, nii hommikul, kui ka õhtul hilineda!

*

Miks ei korraldanud venelased aastal 1969 oma traditsioonilist maiparaadi?

Vastus: Seepärast, et kõik sõdurid, kellel saapad olid, viibisid Tshehhoslovakkias.

Tehniline sõnavara täiendamisel
Teaduslik-tehniline konverents

LAKEWOOD (EPL) — Kuigi sageli kurdetakse eesti keele vananemise ja hääbumise üle praguluses, on vähesed keele edasi arendamiseks ja säilitamiseks midagi ette võtnud. Nende väheste seas leiab esile tõstmist Metsäülikool (MÜ) meie kultuurialade keele osas ja eesti teaduslik-tehnilised konverentsid (ETTK) meie teaduslik-tehnilise keele osa täiendamisel ja edasi arendamisel.

Tänavune ETTK konverents organiseeriti Lakewoodis L. Ormiste (ilmaruum ja mered), E. Tammaru (kiirarvutid) ja Ü. Prima (tehniline osa) poolt ja toimus 5. sept. Pärnu Hotellis Lakewoodis. Registreerimist korraldas K. Ets, ning konverentsi juhatasid dr. R. Abel, mag. L. Ormiste, dr. E. Tammaru, ja dr. H. Vadsaar.

A. Etsi loeng "Arvutiga seotud ulatusliku andmete-varu järelvale ülesanded andmete otsimisel", mille ette luges H. Valdsaar, käsitas andmete otsimismeetodeid praegustes suurtes kiirarvutites talletetud informatsiooni juurde pääsul.

J. Korgi loeng "Navigeerimine-ilmameredelt ilmaruumi", põimis teadust talle omase huumoriga, tutvustas mineviku ja moodsaid tuleviku navigatsiooni meetodeid kosmoses tähtede abil ja ilmameredel kunstlike "kuude" (satelliitide) abil. Universaalne süsteem koosnedes teatavast arvust "kuudest" ja neid kontrollivatest kiirarvutitest maksaks vähem kui kulutatakse aastas huulepulkadele.

E. Tammaru loeng "Kiirarvuti korrashoid-kontrollkatsete leidmine kombinatorloogilistes vooluringides" tutvustas kiirarvutite korrashoiu arengut:

Näiteks lampidega arvuti juures arvestati vestuid operatsiooniaegu mõne tunni peale, kuna praegused kosmoselennu kontrollarvutid peavad opereerima veatult ja häireteta nädalaid ja kuid. Arvuti rakendusalad määravad erinevaid arvuti korrashoiumeetode. Moodsad kontrollarvutid töötavad sageli kaksikulna, topelt kanalitega, kontrollides üksteist, tehes vea puhul diagnose, parandades ise ja/või teatades veast operaatorile jne. Sellised süsteemid vajavad pidevaid vooluringide kontrollkatseid, võimalikult väikese aparatuuriga ja vähese katsete hulgaga. Seetõttu kirjeldatud meetod kontroll katsete leidmiseks vooluringides on oluline.

L. Ormiste loeng "Hiidlaevad otsivad süvasadamaid" käsitas viimastel aastatel merele ilmunud hiigel tanklaevu, milledest 1/4 miljonit brt juba sõidavad, 1/ miljonit brt on ehitamisel, 1/2 miljonit brt plaanimisel jne.

Nende suure süvise tõttu vajatakse uusi sadamaid, sügavamaid veeteid, julgestusseadmeid jne. Ka nendel aladel kasutatakse praegu kiirarvutite abi. Kuigi lennukid on kaugesõidul surunud reisilaevad peamiselt lõbu ja puhkussõitudele on kaubalaevastikud samas kasvmas suuremaks ja moodsamaks. Tõenäoliselt toimub peamine kaubavedu veel kaua sega mereteid mööda.

H. Kordi loeng "Koormatud võlli silinder-laagri konstruktsioon-probleemide matemaatilised lahendused" (esitati E. Tammaru poolt) käsitas korudvate sarnaste 300—500 võrrandi lahendust arvestusvälja vastavate võrkpunktide jaoks kiirarvutite abil.

Need punktid tulevad veel igaüks 400 korda uuesti üle arvestada. Kuis näiteks laeva võlli üliraskete koormuse puhul surve ja temperatuuri arvestusväljade võrkpunktide vajalik tihedus võib nõuda üle miljoni eriarvestuse...

S. Wichmani loeng "Vedelgaaside sadamad madalmeredes toukejõuna ookeanide teaduste arengule" (esitas L. Ormiste) käistas sügavkülmutamise abil maagaasi veeldamise, transportimise (erilised tanklaevad) hoidlate ja julgeoleku probleem. On veel palju tehnilisi probleeme mis vajavad lahendust ning neile lisanduvad poliitilised 'võimu' probleemid.

K. Soosaar loengus "Elektronarvuti kasutamine struktuurilise mehhaanika alaleriküsimuste lahendamine", märkis, et kiire ülesannete lahendamise kõrval on võimalik suurtes elektronarvutites kiiresti vajalikku informatsiooni talletada ja jälle kasutada. Praegu on võimalik automaatselt mitut programmi korraga käsitada, kusjuures üks programm kontrollib teist või annab teisele andmeid jne. Pea kõik nn. "elastse välja" probleemid struktuurilise analüüsi alal on lahendatavad. Ettekandja käsitas 3 m satelliit-teleskoobi peegli struktuuri probleemi ja sellise teleskoobi kavandamist.

V. Ormiste ja Y.A. Ormiste loeng "Isetoimiv ja pidev arstlike proovide kiirnanalüüs haiglates arvuti kaasabil" (esitas Ü. Prima) käsitas automaatseid arstlikke analüüse, massdiagnoose jne.

Senine tehnoloogia lubab neid seadmeid kasutada peamiselt kliiniliste laboratooriumite tööjõu okonoomseks kasutamiseks kompetentse järelvalve all. Aparaatidel esineb veel palju puudusi mass-analüüsidel kasutamiseks. Nad pole küllalt täpsed et teha selget vahet arstliku ja tervisliku seisukorra vahel. Mõned maad ei luba neid veel kasutada.

H. Valdsaare loeng "Organisatsioonide spektrum" käsitas organisatsioonide süstemaatilist analüüsi.

Piirdudes ETTK, ETÜ, EÜT, EKF ja AABS (Balti org.) juures, ta tõi esile nende tugevused ja nõrkused lähtudes a) liikmete huvidevajaduste, b) juhatuse ja c) põhimõtete seisukohtadest.

Teatavaid organisatsioonide gruppe või kogu pagulaskonda haarav analüüs võiks näiteks sovitada mõnedel liituda teistele laiemat tegevusvälja otsida, üksteise toetamist teatud aladel jne. Kuna paraku nii mõnigi organisatsioon on oma tegevuse ja eluvajaduse üleelanud ning eksisteerib veel juhatuste valimistes hõrenevate kokkutulekute poolt...

E. Laisk loeng "Kiirarvuti rakendamine uus-sõnade loomiseks" (Luges E. Tammaru) käsitas kiirarvutite kasutamise võimalusi sõnavara loogiliseks täiendamiseks. Arvutite mahukad mälud võivad näiteks esitatud nõudeid kiiresti analüüsides puistada välja teatava arvu sõnade lõplikuks valikuks. Lingvist, füüsiku ja arvutiprogrammeerija koostöö on vajalik.

Laudkonnavestlus teemal "Teaduslik-tehnilise sõnavara küsimused" toimus dr. K. Soosaare juhatusel ja autorite jt. kaastegemisel.

Üldisel sõelumisel leiti, et ainukene eestikeelne tehniline publikatsioon on kodumaal ilmuv "Horisont", kust sääl nõuetavat propagandat ignoreerides nii mõndagi leida võib.

Soovitav on aga seal juures hoiduda vene laendusest ning vananenud terminoloogiast, kus võimalik ameerika teaduslik-tehnilisest keeles lähtudes kasutada otseseid eestikeelseid vasteid. Üldise tehnilise sõnavara täiendamise komisjoni valiti K Soosaar (mehhaanika), E. Tammaru (elektroonika ja kiirarvutid), J Kor[...] kosmos ja matemaatika). Alade lisandudes täiendatakse komisjoni tööjaotust.

Komisjon asub koostama üldist tehnilis-teaduslikku sõnavara ning palub kõiki asjast huvitatud teatada oma ala sõnatagavaradest komisjonile, kes siis ühise sõelumise järgi vast kõige loogilisema väljendi püüab leida. Siin peab küll julgetele ettevõtjatele püsivust, tahet ja jaksu soovima, sest teaduse ja tehnoloogia areng on viimastel aastakümnetel kohutava kiiruga edasi sammunud.

Nii kongress kui komisjoon loodavad Teadusliku Ühingu (ETÜ) kaasabile tulevases töös ning kongress soovitas osavõtjatel astuda ETÜ liikmeks.

Lõpuloenguna tutvustas Ü. Prima IBM kiirarvutite mudeleid ja süsteeme ning nende võimeid.

Suur tänu siin nendele keskealistele ja noortele kes tõsist muret meie oskuskeele arengu suhtes tunnevad ning ka praktilisi lahendusi otsivad.

Tuleviku töös on kavas:

a) korraldada 4. sept. 1971. a. teaduslik-tehniline konverents 1) kiirarvutite alal ja 2) erialal mille teema teatakse hiljem.

b) Teaduslik-tehnilise sõnavara täiendamine ja levitamine. Esialgu kiirarvutite alal ning teiste konverentsidel kasutatud sõnavara osas. Hiljem püütakse üldise sõnastiku poo[...]

c) välja anda konverentsil osalnud loengutest eesti ja inglise keeles lühikokkuvõtted.

d) kui võimalik korraldatakse kevadal üks sümpoosium keela ala[...]

Arheoloogilised kaevamised selgitavad Eesti minevikku

Ülevaade Eesti arheoloogide välitöödest viimase viie aasta jooksul avaldati ajalehes "Rahva Hääl" (nr. 188 — 1970, autor: J. Selirand. Selgub, et aastal 1966 — 1970 suviste välitööde käigus kaevati kokku 33 arheoloogilisel uurimisobjektil (kalmud 16 kohas, 8 linnust, 7 muistset asulakohta ning 2 rauasulatuskohta). Kaevamistega "päevavalgele toodud uued materjalid pärinevad Eesti esiajaloo kõigist perioodidest, alates keskmisest kiviajast ehk mesoliitikumist ja lõpetades noorema rauaajaga (VIII aastatuhandest e.Kr. kuni 13. sajandi alguseni p.Kr.).

Viimaseaja arheoloogiliste kaevamiste ühe tähtsama saavutusena esineb uurimistöö (juhataja ajalookandidaat L. Jaanits) Pulli mesoliitilises asulakohas Pärnu jõe paremal kaldal Sindi lähedal. Selle asulakoha avastas 1967. aastal geoloog H. Kajak. Radioaktiivse süsiniku meetodi põhjal pärineb see asulakoht VII aastatuhande (e.Kr.) keskpaigast, olles seega ümmarguselt tuhande aasta võrra vanem seni tuntuna esinevast vanimast inimasulast Eestis Kunda Lammasmäel. Viimane andis muide omal ajal nime inimasustuse vanimale järgule kogu Põhja-Euroopas. Seda tuntakse kunda kultuurina. Kuigi Pulli asulakoha avastamisega pikenes inimasustuse ajalugu Eestis tuhande aasta võrra, pole siiski tegemist uue kultuuriga, vaid sellesama kunda kultuuri varasema järguga.

Pullilt leitud luust ja sarvest talvad, teravikud ja teised riistad üldiselt sarnanevad Kunda Lammasmäelt leitud samalaadsete riistadega. Erinevad on aga kiviriistad: Kundas on need valmistatud kohalikust halva kvaliteediga tulekivist ja kvartsist, suurem osa Pulli kõõvitsaist, nooleotsist ja pistikteravikest on seevastu tehtud tumedast ja kvaliteetsest tulekivist, mida kohal ei leidu. Tõenäoliselt tõid selle endaga väljastpoolt kaasa Pullile elama asunud inimesed.

Kaevamised jatkusid ka Asva linnusasulas Saaremaal (juhataja: Vello Lõugas). Uued leiud näitavad, et Asva linnusasula rajati I aastatuhande (e.Kr.) keskpaiku.

Kui see linnus hävis, rajati vanale kohale uus linnus, mida kasutati umbes 9. sajandini. Endisid leiud kuulusid sellele linnusele.

Uut materjali sai V. Lõugas ka Sõrve poolsaarelt Lülle küla juurest, kus 1967. aastal kaevati läbi kaks Eesti alal ainulaadset laevakujulist kivikalmet. Laevkalmed olid I aastatuhande (e.Kr.) esimesel poolel iseloomulikud Ojamaale ja Rootsi rannikualadele. Nende esinemine Saaremaal kinnitab, et juba sel ajal esinesid otsesed sidemed Eesti ja Skandinaavia rannikualade vahel.

A.1969 alustati uurimistööd (juhataja: V. Lõugas) ka Läänemaal Kõmsi kivikalmel. See on nn. tarandkalme, mis seni ainus tarandkalme Eesti mandri lääneosas. Sellesse kalmesse maeti põletatud ja põletamata surnuid põhiliselt 1. — 2. sajandil. Nimelt sellest ajast kõik leiud: käevõrud, sõrmused, oimuehted ning kaiibitud pinnaga ja nööromamendiga ilustatud savinõude killud.

Suvedel 1965 — 1967 kaevati läbi ka Eesti kagupoolseim tarandkalme Vastseliina metskonna Loosi vahtkonna maal (juhataja: S. Laul). Surnuid maeti Loosi kalmesse 3. — 5. sajandil. Leidude hulka kuuluvad kärbissõled, käevõrud, pronksehelmed ja mitmesugused spiraalid.

Kaevamisi Soontagana maalinnal juhatas ajalookandidaat E. Tõnisson. Soontagana oli muistsete läänlaste üks tuntumaid kindlustusi Avaste soo lõunaserval. Kaevamiste tulemuste kohta üteldakse ülevaates, et kaevamiste käigus saadi ülevaade valli ehitusest, kaevati lahti osa maalinna õuest, uuriti valli välisnõlva ja jalamit. Linnuse rajamisel on selle looduslikku nõlva mitte ainult kõrgendatud, vaid ka paari meetri võrra laiendatud linnuse vabetust ümbrusest võetud materjaliga. Valli profiilis võidi eraldada 6 — 7 ehitusjärku. Vanimatest järkudest, mis kuuluvad nähtavasti 11. sajandisse, on säilinud postiauke. Kolmandal ning neljandal ehitusjärgul on valli tõenäoliselt kindlustatud tarandilise puitkonstruktsiooniga. Hilisemad ehitusjärgud kuuluvad 13. sajandi alguse, mil valli ehitati paeplaatidest.

Sellele lisatakse veel, et valliga külgnevast linnuse õueosast kus kultuurikihi paksus on kuni meeter, leiti elamute jäänuseid tukkide ja postiaukude näol, hästi säilinud kerisega ahjuvaresid ja aida alus, kus oli säilinud 3 — 4 sm paksuselt söestunud rukki- ja odrateri.

Rohke leiumaterjali hulgas tuleb veel esile tõsta käsikivi ja katkine vannasadra sahatera, mis üks vanimaid Eestis. Samuti väärib tähelepanu ka koduloomaluude — esikohal veiseluud — rohkus, mis ületab mitmekordselt vastavad leiud Ida-Eesti linnamägedel ning osutab karjakasvatuse suurele tähtsusele Lääne-Eesti majanduses II aastatuhande algul.

Sinialliku linnamäge Viljandimaal kaevas aastail 1967 — 1969 J. Selirand. See linnus oli kaustusel 11. — 12. sajandil. Ka alustati kaevamisi Sakala linnusel Voorus (juhataja: Henn Moora). Üldse näitab Sakala linnamägede uurimine, et sealsed linnused tekkisid eri aegadel alates I. aastatuhande teisest poolest kuni 13. sajandi alguseni.

Arheoloogiliste kaevamiste ülevaates märgitakse veel, et väärtuslikke uusi materjale andsid kõik välitööd. Selgub, et kaevamisi jatkati ka Otepää linnamäel (juhataja: O. Saadre, Võhma kivikirstkalmel Loobu jõe alamjooksu asutuskäigu selgitamiseks (juhataja: T. Moora), Unipiha linnamäel (juhataja: M. Aun), Jälevere mesoliitsel asulakohal Navesti jõe ääres (juhataja: K. Jaanits) ja mitmel pool Saaremaal.

Ühendriikides New Yorgi lähedal Long Islandi Eesti Külas toimusid 19. septembril eesti sõjameeste päevad, mispuhul pr. Ella Ojandu Eesti Võitlejate Ühingute Liidu poolt asetas pärja eesti vabadusvõitlejate mälestussambale Eesti külas.

Probleemid Kaug-Idas

TOKIO — Jaapani riigikaitse seisab dilemma ees. Samal ajal kui USA-le avaldatakse tugevat survet Okinawa baasi tagasiandmiseks ja oma sõjajõudude kärpimiseks Jaapanis, tuntakse muret selle üle, et USA kavatseb vähendada oma vägesid Lõuna-Koreas.

See ohustaks Jaapani läänetiib kommunismivastases kaitserindes. Hiljuti tekitas Lõuna-Koreas suurt meelepaha Jaapani kaubanduspoliitika, mille kohaselt äritsetakse ka Aasia kommunistlike riikidega Nii müüs Jaapan Põhja-Koreale kaks kiirpaati milledega toimetatakse punaseid agente Lõuna-Koreasse.

● Connecticuti osariigi komisjoni ees sooritas arhitekti litsentsieksamid arhitekt Tõnu Vanderer New Jerseyst. Ta kuulub juba varem USA arhitektideühingusse. Sooritatud eksamid võimaldavad nüüd litsentsi taotlemisi ka teistes osariikides arhitektina tegutsemiseks.Tõnu Vanderer sündis a. 1933 Rakveres agr. R. Vanderesi pojana.

9 oktober 1970

Fiaskot konstaterat

Efter att ha läst Aftonbladet, som han hänvisade till, krönte handelsminister Gunnar Lange igår sin politiska bana genom att slå till med stora prisklubban — sista dagen i tjänsten. Officiellt svingas den förstås först i dagens konselj och landar på marknaden på måndag. Men reellt skall det allmänna prisstopp som nu införs i möjligaste mån djupfrysa alla de priser på varor och tjänster som gällde i onsdags, närmare bestämt kl 12.

Regeringen tycks göra anspråk på att ha blivit tagen på sängen av regeringsorganets avslöjanden om prishöjningar som var på gång, framför allt inom den "vita branschen" — dvs avdelning hushållsmaskiner. Det finns ingen anledning att betvivla att regeringen är yrvaken. Den har varit kvar i sängen alldeles för länge. Vad vi nu bevittnar är att den ekonomiska politikens fiasko konstateras, genom tillgripandet av en metod som vältaligt dömts också av de socialdemokratiska förståsigpåarna på området. Nu har man alltså ändå tvingats ta till den — därför att man släppt fram inflationen för långt.

Under valrörelsens slutskede diskuterades möjligheten att utvidga det partiella prisstoppet till hela marknaden för att — efter norskt exempel — gardera sig inför momshöjningen vid årsskiftet. Det motivet fanns med i Langes redovisning av bakgrunden till beslutet. Men det framgick klart att syftningen går längre. Man inför inte ett lönestopp, men man vill stoppa kraftiga lönehöjningar.

Handelsministern berättade att man inom regeringen med viss oro iakttar de "ganska högt spända förväntningarna" på arbetsmarknaden. Han ville inte säga att avsikten med prisstoppet också var att dämpa dem. Han behövde inte säga det. Det gick fram ändå.

För löntagarna blir det då en intressant fråga vad som skall hända när prisstoppet lyfts, vilket rimligtvis måste ske innan de börjar lyfta sina nya löner. Anser de sig böra räkna med en våldsam prisrush när spärren tas bort så är det givet att stoppet som sådant inte kan upplevas som särskilt betryggande. Vad har regeringen att komma med i fråga om åtgärder som verkligen sätter ner febern och inte bara fixerar temperaturen på termometern? Det återstår att se. Och man borde ha fått se det långt tidigare.

Lange uppträdde i sin radiokommentar som en blyg viol inför beteckningen "kris". Någon sådan förelåg inte, ansåg han. Och föralldel, verkligheten är vad den är och förändras inte av handelsministerns ordval. Men nog tycker vi att dagens situation rätt bra beskrevs av Gunnar Sträng när han föreslog nu gällande prisregleringslag: "Enligt min mening torde av de sakkunnigas avfattning av lagtexten det väsentliga tillräckligt tydligt framgå, nämligen att prisreglering vid sidan av krigs- och krigsfarefallen förutsätter ett påtagligt krisläge med otvetydig fara för en inflationistisk prisstegring". Vi har inte krig. Vi har ingen för oss aktuell krigsfara. Men vi har det krisläge som Sträng talade om. Och vi har en regering som låtit landet driva in i det.

Polisrazzian i tättrafiken

Polisen har satt i gång en "koncentrerad, kontinuerligt pågående trafikrazzia" i tätorterna för att tvinga ner den stigande olyckskurvan där. Man tvekar inte om orsaken till stegringen: en växande nonchalans mot hastighetsbestämmelserna, förbudet mot omkörning på övergångsställena och andra väsentliga regler.

Moralen i de här avseendena har inte blivit dålig. Det var den nämligen redan förut. Utan den har blivit klart sämre. Bra har den nog aldrig varit utom strax efter högeromläggningen, när bilisterna kände sig osäkra på sig själva eller åtminstone på sina medtrafikanter. Nu känner de sig säkra igen och gasar gladeligt på i 60—70—80 kilometer i tätortstrafiken fast högst 50 är tillåtet.

Men också de trafikanter som inte skyddas av ett plåtskal syndar mot reglerna. Bl a därför att trafikmiljön ställer höga krav på skarpa sinnen, snabb reaktionsförmåga, sinnesnärvaro. Den tar inte hänsyn till de gamlas och de yngstas förutsättningar.

Låt oss ta bara ett exempel. Barn rusar ofta ut i körbanan framför en bil. Vi säger att det beror på att de "inte ser sig för". Men troligen handlar det lika mycket om en egenhet hos deras synförmåga som om ouppmärksamhet. Barn har ännu svårare än vuxna att bedöma rörelse hos ett föremål som nalkas från sidan. De "ser" att bilen står stilla när den i själva verket är på väg med god fart.

Åldringar har av liknande orsaker svårt att klara sig i trafiken, så som den fungerar i dag. Fungerade den enligt reglerna skulle barn och gamla ha nästan lika stor chans att slippa mejas ner av bilister i tätorterna som vuxna i sin bästa ålder. Och eftersom de har lika stor rätt att leva får man hoppas att polisens nu startade aktion med hastighetskontroller och annan övervakning skall förmå bilisterna att skärpa sig. Hos många är nonchalansen dock säkert så ingrodd att den inte låter rubba sig, mer än tillfälligtvis, medan risken att få sig en näsbränna är överhängande. Och vi vet hur det står till med polisens resurser. De räcker för en koncentrerad insats under en tid, sedan återgår kontrollen till samma — eller nästan samma — låga nivå som förut. Varefter nonchalans- och olyckskurvan med någon fördröjning klättrar uppåt igen.

Innan så sker inbesparas några ödesdigra möten mellan bilplåt och människokroppar. Men vi får inte nöja oss med tillfälliga nedtrappningar i bilismens krig mot fotgängare och cyklister. Vi måste uppnå ett fredstillstånd, och det kan bara ske genom att de skyddade och motorburna trafikanterna i radikalt ökad utsträckning skils från de oskyddade.

Det betyder ett stadsbyggande som hårt går in för att ordna skilda nät för gång- och biltrafik, för cyklister och bussar. Korsningarna mellan trafikslagen måste så långt som möjligt ordnas i olika plan, genom tunnlar och broar. Visst kommer en del av detta att kosta pengar och kommunernas ekonomi är redan hårt ansträngd. Men åtskilligt kan åstadkommas utan stora kostnader, genom en bättre genomarbetad, mer konsekvent planerad trafikreglering. Där brister det en hel del på sina håll.

• Pressforum

Frihandeln hotad

Konturerna av ett hotande handelskrig tecknar sig allt tydligare mot bakgrund av de ekonomiska problem som ett flertal industriländer brottas med, skriver Sydsvenska Dagbladet:

Det som gör det befogat att tala om en hotande protektionistisk våg inom världshandeln är inte minst vissa aktuella politiska strömningar i USA. Inom den amerikanska kongressen behandlas för närvarande ett lagförslag som innebär ett kraftigt bakslag för efterkrigstidens utveckling mot en allt mer vittomfattande frihandel.

Som vanligt, när det gäller ett utvecklat industriland, är det problemen inom textilindustrin som drivit fram kraven på skydd mot den utländska konkurrensen. I det här fallet är det irritationen över japanska textilprodukter som utlöst reaktionen. Men hotet om ingripande är inte begränsat till den här sektorn. En generell bestämmelse ger möjlighet till ingripande mot produkter som har femton proc eller mer av den amerikanska marknaden.

Vad som dock framför allt förklarar att protektionismen vinner ökat gehör i dag i USA är den snabba teknologiska utveckling, som ägt rum i omvärlden:

Produktivitetsökningen under perioden 1950—1966 var t ex större i Frankrike och Västtyskland än i USA samtidigt som de amerikanska arbetslönerna är mångdubbelt större. Detta har försvagat den amerikanska konkurrensförmågan på världsmarknaden, vilket satt spår i allt svagare handelsbalanser.

En av president Nixons ekonomiska rådgivare har frankt förklarat att om inte textilindustrin kan producera så att den kan konkurrera med de utländska produkterna, måste de amerikanska textilarbetarna söka sig till andra industrier där deras produktivitet blir högre. En omstrukturering av industrin är alltså det långsiktigt sett rätta botemedlet på ekonomiska problem av den typ, som nu i stället hotar att omintetgöra många av de framsteg som vunnits inom världshandeln.

Låglöner och låglöneklyftor

Arbetet bestrider inte att SAF:s direktör Curt-Steffan Giesecke kan ha rätt när han säger att löneglidningen återställt relationerna till vad de var före satsningen på de lågavlönade. Men, frågar tidningen, vad skulle ha hänt om LO inte alls satsat på de lågt avlönade:

Med stor säkerhet skulle löneskillnaderna då ha förstorats ännu mera än tidigare. Låglönesatsningen skulle med andra ord ha haft den positiva effekten, att löneklyftorna inte ökat. Troligt är att de därutöver fört upp en del grupper närmare genomsnittslönerna.

För någon tid sedan gjorde en statistiker på LO en studie av vad som hände med lönerna under en period, då lönerna var "fria". Det var en period efter det att avtalen löpt ut och innan nya avtal träffats.

Under den korta perioden visade det sig, att löneklyftorna ökade igen. Det mycket stora gapet mellan de lägst avlönade och de högst avlönade ökade. När avtalet sedan träffades, korrigerades detta och de sämst avlönade lyftes upp närmare genomsnittslönerna.

Bara detta är tillräckligt för en hård och medveten satsning på de lågavlönade. Om inte LO och LO-förbunden hjälper dessa grupper är det ingen annan som gör det.

Eskilstuna-Kuriren
40:e årgången
Chefredaktör och ansvarig utgivare
Hans Schöier
Redaktionschef
Axel Jerlehagen
Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB
Verkst. dir. Roland Åkerlund

Telefonnummer:
016/13 71 60
Växel
måndag—fredag .... 8—22
lördag .... 8—12
söndag .... 15—22
Efter växelns stängning
Huvudred. 13 71 63 13 71 66
13 67 47 11 63 08
Idrottsred. 13 71 64 14 44 09

Felanmälan
betr. tidningsutbärningen i Eskilstuna
Pressbyråns entreprenör 14 67 81

Abonnemangspriser:
Helår .... 155:—
Termin (4 mån.) ...... 56:—
Månad .... 15:—
Postgirokonto nr 2 77 86
Postadress:
Box 366, 631 05 Eskilstuna 1
Eskilstuna-Kurirens Tryckeri 1970

BELÖNAD REVOLUTIONÄR

□ Svenska akademien beslöt på torsdagen att tilldela den 52-årige ryske författaren Alexander Solsjenitsyn (bilden) årets nobelpris i litteratur. Han belönas för som det heter i akademiens motivering, "den etiska kraft, varmed han fullföljt den ryska litteraturens omistliga traditioner. Prissumman är 400.000 kr.

Alexander Solsjenitsyn är en son av den ryska revolutionen, sade akademiens ständige sekreterare, fil dr Ragnar Girow i sin presentation av författaren och prismotiveringen, som han läste upp på engelska, franska och tyska förutom svenska. Detta andliga fäderne har han aldrig gett upp. Det är en väsentlig del av hans arv och karaktär.

Alexander Isajevitj Solsjenitsyn föddes den 11 december 1918 i Kislovodsk i Sydryssland. Fadern stupade som officer under första världskriget. Efter en tid flyttade modern till den stora industristaden Rostov-na-Donu, där Solsjenitsyn växte upp.

Vid universitetet i Rostov studerade Solsjenitsyn matematik och fysik. Han började skriva redan de första tonåren. Sin naturvetenskapliga utbildning spädde han på med en akademisk korrespondenskurs i litteratur vid Moskva-universitetet.

TEATERINTRESSE

Mot slutet av 30-talet fick han ytterligare ett stort intresse — teatern. Den berömde regissören Jurij Savadskij, som forvisats från Moskva, öppnade då en teaterskola i Rostov. Solsjenitsyn besökte hans kurser och visade enligt Savadskij klar begåvning som komediskådespelare! Karriären stoppade av en strupåkomma.

Efter examina 1941 undervisade Solsjenitsyn några månader i matematik och fysik vid en skola i Rostov. Vid krigsutbrottet togs han ut till trosskusk. Hans önskemål om att bli överförd till artilleriet förklingade dock ohörda under de första krigsmånaderna.

Mer eller mindre av en slump upptäckte en officer hans matematiska begåvning och såg till att Solsjenitsyn fick en lämplig militär ut-

□ Alexander Tvardovij — författare och chefredaktör för författarförbundets tidskrift Novyj Mir — "upptäckte" Alexander Solsjenitsyn.

bildning. Han skickades till "Sovjets Detroit" Gorkij.

Solsjenitsyn tjänstgjorde först i underordnad ställning vid ett artilleriförband, avancerade till batterichef och kapten och deltog i striderna kring Leningrad, i det berömda Kursk-Orjol-slaget och i offensiven genom Vitryssland och Polen in i Ostpreussen. Två decennier senare konstaterades det officiellt att hans batteri var "det bästa i kompaniet i fråga om disciplin och stridsanda".

KRIGSHJÄLTE

Solsjenitsyn dekorerades med tapperhetsutmärkelserna Fosterländska krigets orden (andra storleken) och Röda stjärnans orden.

I slutet av januari 1945 deltog han i slutstriderna om Königsberg. Men mitt under slaget kallades han till sin divisionschef, som beordrade honom att överlämna sitt tjänstevapen, en pistol.

I divisionschefens sällskap befann sig två NKVD-agenter. Dessa grep honom och förde honom till Moskva där han utan rättegång och i sin frånvaro dömdes till åtta års frihetsberövande.

Solsjenitsyns brott bestod i att han i sin privata dagbok och i brev till en vän hade kritiserat Stalin som krigsledare, marxistisk ideolog och som rysk stilist!

Alexander Solsjenitsyn tillbringade först omkring ett år som byggnadsarbetare i Moskva, därefter fyra år i en forskningsanstalt för dömda vetenskapsmän och slutligen tre år i ett korrektionsarbetsläger i Kazachstan i Centralasien. Upplevelserna under dessa åtta år utgör bakgrunden till hans centrala verk En dag i Ivan Denisovitjs liv och Den första kretsen.

Mot slutet av lägertiden insjuknade han. Läkarna konstaterade att han hade cancer men yppade det inte för honom.

MATEMATIKLÄRARE

I början av 1953 släpptes han från strafflägret, dömd till "evig förvisning" från det europeiska Ryssland. Genom en egendomlig slump gick han ut i friheten den 5 mars, då alla högtalare på gatorna kungjorde Stalins död.

Solsjenitsyn slog sig ned som matematiklärare i byn Kok-Teren i den centralasiatiska halvöknen. Efter en tid fick han åter känning av sjukdomen och lyckades slutligen utverka NKVD:s tillstånd att bli inlagd på en cancerklinik i Tasjkent. Han betraktades som dödsdömd, men läkarna lyckades rädda honom genom strålningsterapi. Sjukdomsupplevelserna har han skildrat i Cancerkliniken och den korta novellen Högra handen.

REHABILITERAD

1956 höll Nikita Chrusjtjov sitt s k hemliga tal om Stalins missgrepp och lagöverträdelser. Rehabiliteringsprocessen sköt fart. 1957 ställdes Solsjenitsyn inför sitt livs första domstol, som förklarade 1945 års dom för olaglig. Dessa domare var enligt uppgift de första som fick läsa berättelsen En dag i Ivan Denisovitjs liv.

Efter rehabiliteringen flyttade Solsjenitsyn västerut, till den gamla ryska staden Rjasan, där han tog arbete som matematiklärare.

Hans familjeförhållanden är oklara. Enligt hans vänner gifte han sig dock 1940 med kemisten Natalja Alexejevna Resjetovskaja. Men sedan han dömts begärde han skilsmässa för att rädda henne från att stämplas som "hustru till en folkfiende". Hon gifte om sig och fick två barn. Efter Solsjenitsyns rehabilitering upplöstes dock detta andra äktenskap och hustrun flyttade till honom i Rjasan.

SNABBT BERÖMD

Förhistorien till Solsjenitsyns sensationella debut 1962 med lägerskildringen En dag i Ivan Denisovitjs liv är dramatisk och förlorar sig delvis i storpolitikens dunkel. Chefredaktören för tidskriften Novyj mir, Alexander Tvardovskij, fick manuskriptet i sin hand, försäkrade sig om andra författarfunktionärers stöd och gjorde därefter en framställning hos Chrusjtjov. Partichefen beslöt att romanen skulle publiceras och detta skedde efter en debatt inom den högsta partiledningen.

Novembernumret av Novyj mir slog ned som en bomb och Solsjenitsyn blev världsberömd över en natt. En lång rad av Sovjets och utlandets mest framstående författare och publicister hyllade den 44-årige debutanten som ett nytt litterärt geni. På rekordtid valdes han in i den sovjetiska Författareföreningen.

□ Miljön i Alexander Solsjenitsyns debutverk "En dag i Ivan Denisovitjs liv" är hämtad från det fångläger han själv under flera år upplevde.

Men redan efter kort tid började de första kritiska rösterna höras, först försiktigt, sedan allt högre, allteftersom nya verk av Solsjenitsyn publicerades: de långa novellerna För sakens bästa, Matrjonas gård, En händelse på Kretjetovka-stationen.

SVÅRIGHETER

Samtidigt började Solsjenitsyn få publiceringssvårigheter. En pjäs, som antagits av en teater i Moskva, stoppades. På liknande sätt stoppades första delen av Cancerkliniken. Manuskriptet till Den första kretsen beslagtogs tillsammans med författarens privata arkiv vid en husundersökning.

Det officiella Sovjet började därmed ta avstånd från honom. I denna situation skrev han 1966 sitt nu berömda protestbrev till Författarkongressen. Brevet utlöste en häftig debatt, som slutade med att Solsjenitsyn i november 1969 uteslöts ur Författareföreningen.

Solsjenitsyns stora romaner Cancerkliniken och Den första kretsen har inte publicerats i hemlandet.

Om hans nuvarande litterära arbeten vet man ingenting med säkerhet. Uppgifter från USA talar om att det skulle finnas en fortsättning på Den första kretsen. Enligt andra uppgifter skulle han f n arbeta på en roman med motiv från första världskriget.

HANS BJÖRKEGREN

Det handlar om pyjamas

EN BERÖMD MÅLNING av Nils Dardel "Dam i gröna pyjamas mördande herre i svarta" (Bonniers) är den röda tråden i Staffan Tjernelds nya bok. Om det nu finns någon röd tråd i en happening? För en happening i bokform är "Dam i gröna..." även om man kan finna antydningar till en hyllning av Ulla Bjerne liksom ansatser till en nyckelroman.

Att det skulle vara en ren nyckelroman får anses uteslutet då Staffan Tjerneld inte skulle förfuska det inside-material han säkert förfogar över och göra en så ytlig beskrivning av vår ärade finkultur som i "Dam i gröna..."

Däremot lutar jag mer åt att Staffan Tjerneld genom denna bok vill tacka Ulla Bjerne för hennes "okulturella" sätt att lösa mysteriet med Dardels förbryllande målningar.

Ulla Bjerne, som häromåret gick bort i den lilla staden Lovisa i Finland, löser utan att hon själv tycks bry sig om det ett konsthistoriskt problem. Det gör hon i sin memoarbok "Botad oskuld" som innehåller hennes kärlekshistoria med Nils Dardel och Gustaf Hellström i Senlis utanför Paris. Där får man veta vad "Dam i gröna pyjamas mördande herre i svarta" är för en tavla.

□ STAFFAN TJERNELD

SÅVÄL ASPEKTERNA på nyckelroman som hyllningen till Ulla Bjerne och Dardels målningar och dockor tillsammans med Staffan Tjernelds eget recept på sin bok ger en happening. Han säger själv att han tagit tre reportage, en halv roman, fem kulturartiklar och en deckare. Han säger också att han velat berätta om de ibland stollliga, ibland tjusiga människor man träffar som journalist och om vår finkultur som bitvis befinner sig i ett lysande förfall.

Utgångsläget i denna happeningdeckare är ett konsthistoriskt symposium i Visby, där fem lärda herrar i "ädel" tävlan ställer upp för att få den Zornska professuren vid Stockholms universitet. Vid sidan om detta dyker Dardeldockor fram titt som tätt och skapar olust. Ja, till och med ett dödsfall från Stenkyrkans torn inträffar liksom en jakt på ett smugglarband.

DET ÄR underhållande och med elegans skriven deckare. Själv tycker Tjerneld att bara en sak räknas: "Om boken är rolig att läsa".

Jo, den är i hög grad rolig att läsa.

LORENTZ HEDMAN

Sagt:

□ SVEN VALLMARK

"Hans verk skall leva"

— Jag har hoppats att Solsjenitsyn skulle få Nobelpriset, säger redaktör Sven Vallmark, Härnösand, känd översättare av bl a rysk litteratur.

— Solsjenitsyn är inte bara en stor etisk personlighet utan också en lysande språkkonstnär. I sin framställning utnyttjar han såväl moderna och den gamla som den folkliga ryskan och han behandlar dem alla med det största raffinemang.

— Jag är övertygad om att hans verk kommer att leva och att hans utmärkelse skall hälsas med glädje av många också i Sovjetunionen. Han är visserligen utstött ur den sovjetiska författarföreningen och hans böcker får inte ges ut, men de har spritts i tusentals avskrifter och lästs av 100 000-tals människor i hans eget land.

*

"Fantastiskt!"

Fantastiskt, utropar författaren Per Olov Enquist som varit bland de skribenter som i Expressen pläderat för Solsjenitsyn som Nobelpristagare.

— Det är sällan som den man helst vill skall ha Nobelpriset också får det. Det har inträffat i år.

— Jag ser honom i första hand som en författare av politiska romaner. Han visar vilken betydelse och slagkraft en sådan författare kan ha.

— Han fokuserar en stor del av den problematik som finns i Sovjetunionen i dag, dvs situationen i en stat där den socialistiska utvecklingen redan övergått till byråkratisk förstelning.

"Överraskande glädjande val"

— Det var ett både överraskande och glädjande val, tycker professor Nils-Åke Nilsson, Stockholm. Om Sjolokov representerade den episka traditionen som pekar mot Tolstoj, så representerar Solsjenitsyn mer den radikala samhällssyn som företräddes av t ex Dostojevskij.

— Jag tycker det är ett beslut som visar en viss oförvägenhet hos akademiledamöterna. Man kunde ju ha anledning tro att de skulle haft viss betänkligheter mot ett sådant namn av politiska skäl.

— Man får väl förutsätta att akademin har fått garantier att detta inte skall förvärra Solsjenitsyns situation, som fallet blev med Pasternak. Hur som helst är det det mest glädjande nobelprisvalet på länge, säger professor Nilsson.

*

Får inte ut pengarna

— Jag tycker valet av Solsjenitsyn var bra! säger redaktör Lars Gustafsson i BLM. Förmodligen får han inte ut pengarna och troligen får han inte komma hit, men jag tycker det är kolossalt uppmuntrande för den stencilerade litteraturen av instängda ryska författare.

— Det är första gången som en av våra verkligt stora författare har belönats. För en gångs skull har man vågat ta steget fullt ut.

— Jag tror inte det är någon större risk att Solsjenitsyn skall råka illa ut för det här. Jag talade i går med en specialist på rysk litteratur och han sade att det inte kan bli sämre för författaren än det redan är. Det kan bara innebära en styrka.

— Därför tycker jag det är roligt att Solsjenitsyn fick Nobelpriset, säger Lars Gustafsson.

Årets Nobel-pristagare i litteratur
Alexander Solsjenitsyn
Cancerkliniken 19:50
Den första kretsen 19:50
En dag i Ivan Denisovitjs liv 9:50
De finns hos DOMUS Bokhandel